

D I L E M M Á K

Z E N T A I J E G Y Z E T

Burány Nándor

Zenta. Mit is jelent? Mit a térképen, s mit az emlékezetben, az én emlékezetemben? Szükszavúan, az arányoknak megfelelően leírják a földrajzkönyvek, meghatározzák földrajzi fekvését, helyzetét. Megvan a történelme, az ipar és mezőgazdaság fejlődési vonala. Van egy gesztenyefás Tisza-partja, öreg és piszkos állomása, széles macskaköves fútcája, cukor-, tészta-, harisnyagyára és még néhány más üzeme, újra felépült hídja s a töltés meg a Tisza között északra húzódó, füzeseket, szőlőket ringató Kis-Budzsák, Kispána, Koplaló, délre pedig: Mákos, Bátka — nevek, melyek hosszú éveken át alakultak így ki, s melyeknek eredetét, megszilárdulását ma már nem lenne könnyű kikutatni, végigkísérni. A városban különféle nevek jelölik az egyes negyedeket: Tópart, Felsőkertek, Alvég, Ipartelep, Újfalú, Kukucska — de ezeket már könnyebb megfejtetni, mintha újabb keletűek lennének. Persze ez már kimarad a tankönyvekből, szerencsére, hiszen fontosabb tanulnivalóból is van éppen elég.

Mégis: a tankönyvek idevonatkozó részét gyorsan elfelejtettem. A városról viszont, ha körülbelül a tankönyvekkel egyidőben hagytam is el, megmaradt valami: valami, amit nem is kellett tanulni.

1941. április. Másodikos elemista voltam, apám katona. Napok óta bizonytalanság, ijedtség. Anyámmal nem mertünk otthon aludni. A második szomszédban háltunk, így emlékszem rá, nekem egy összecsuksukható vaságyat adtak éjszakára. Hajnalban fölriadtunk. Hány óra lehetett? Hatalmas robbanás után kinn álltunk a folyosón: találgatások, mi volt ez, mit robbanhattak föl? Igaz volt, amit az idősebbek

sejtettek és latolgattak, a hidat röpitették a levegőbe. Megkezdődött a háború? Nem bombázták a várost, de többször is átmentünk abba a sarki házba, s a hűvös pincéjében töltött órák ott sorakoznak többi gyerekkori emlékeim között.

Több mint húsz éve már ennek, s a negyedikes elemista bizonyítványom is 1943-as dátumot visel. Hova lettek az elemista iskolatársak? Ki hova került, mit csinál, mire gondol most, amikor ezt írom, amikor húsz esztendő ködéből próbálok kifejtetni az arcukat. Némelyiknél egészen könnyen megy. Egy nálam erősebb, magasabb osztálytársam manapság is elég gyakran eszembe jut.

Két utcával közelebb laktak a központhoz és az iskolához. Párhuzamos utca ez a mienkkel, de köves, a házukat nádtető fedte, s ez nekem valahogy érthetetlen volt, már akkor is csodálkoztam ezen, mert úgy tudtam vagy sejtettem, hogy gazdagabbak nálunk. A fiú apja tagja volt valamilyen gazdakörnek, s az ottani könyvtárból elemista fiának már könyvet hozott. Nekem gimnazista koromig csak tankönyvem volt, s úgy emlékszem rá, az első „igazi” könyv náluk került a kezembe. Kemény fedelű, vastag papírra nyomtatott, rajzokkal díszített könyv volt, a *Dugó Dani*.

Nem tudom, mostanában olvas-e még könyvet ez a régi barátom.

Nekem, bár ezt nem tudnám megmagyarázni, olvasatlanul is élményem lett a náluk látott könyv, s ha valaki számon kérné az életemet, akkor állomásként kellene megjelölnöm azt a napot is, amikor a *Dugó Dani* kezembe került.

A negyedik elemi után, bizonyítványosztáskor a tanító a szülők jelenlétében mindegyikünkről elmondta, ki milyen eszű és milyen szorgalmú diák volt, kit ajánl a gimnáziumba, ki hol állná meg szerinte legjobban a helyét. Csodálatos vagy nem, de köztünk már akkor kialakult valamilyen hierarchia és értéklétra, körülbelül tudtuk, kinek mit javasol majd a tanító, és egy cipész fiáról például azt is megneszeltük, hogy csak azért javasolja gimnáziumba, mert az apja ingyen dolgozott a számára. Ott a bizonyítványosztás izgalmas, ünnepélyes, patetikus hangulatában is éreztük ezt, s nyomban a szertartás lezajlása után kommentáltuk is egymásnak.

A cipészfiúval szemben az én barátom kitűnő tanuló volt, emlékszem rá, a tanító sosem állította ki vagy zárta be, amiért nem tudta volna a leckét, okos és szolid gyerek volt, eléggé magabiztos, és nyugodtságából úgy látszott, mintha a felnőttek sok dolgában is járatos lenne. A tanító őt is gimnáziumba javasolta, de mindannyian tudtuk, hogy ő nem akar középiskolába menni.

„Egyes gyerek” volt, s a szülei úgy beszéltek meg otthon, hogy „nincs szüksége tanulásra, van annyi földjük, hogy nyugodtan megélhet belőle”. Jól emlékszem erre a magyarázatra, ő maga is így mesélte, így tartotta jónak, hogy ő „paraszt marad”. Magában a szóban, hogy *marad*, volt valami elmarasztaló, sajnálatra méltó; valaki az *marad*, ami az apja is, nem megy tovább, nem lesz vagy nem lehet más. Mert azt is figyelembe vették, azt is figyelembe kellett venni, hogy mehet-e valaki középiskolába, bírják-e a szülei a tandíjat és a többi kiadást. Az övéi bírták volna, jól is tanult, mégis otthon maradt.

A felfogások miatt.

Tévedtek volna?

Nem hiszem, hogy megbánták, jól élnek, átalakították a házukat, a fiú megnősült, nem nélkülöznek, telik, amire kell, s dolgoznak, mint a többiek abban az utcában. Ha otthon járok s találkozom vele, sokszor mégis úgy érzem, a tehetségéből, erejéből többre is futotta volna. Egyszer trágás, máskor szalmával megrakott kocsi tetején látom. Forró nyár, fojtogató por, izzadság — ő fönn ül a kocsi tetején. Mint gyerekkorában, most is olyan végtelenül nyugodt az arca, mintha sosem idegeskedne vagy móltatlankodna. Igények? Miért érzem mégis, hogy „lemaradt”, amiért ott maradt?

A munka, amit végez? Ez lenne az oka? Ha könnyebb lesz is, ha több is a gép, ha kombájnnal aratnak, csépelnek is. Nekem ez, az aratás volt a legnehezebb. Most a szövetkezet szakemberei és gépei sokat segítenek. De sokkal piszkosabb ez a munka, és sokkal kisebbek a tisztálkodási lehetőségek, mint szükséges lenne. Hány parasztházban van ott a környékünkön vízvezeték, fürdőszoba, hány udvarban van ivóvíz, levezető csatorna?

Jól élnek, étkeznek?

Emlékszem a szalonás reggelikre vagy ebédekre kinn, a kapálásban. Földes volt a kezünk, nem volt víz, hogy megmossuk, úgy fogtuk az olvadó szalonnát, s a zsír szétmaszatólódott a földes ujjaink között. Leírhatatlan?

Kukoricaszedés. Meleg. A kukoricalevél összehasogatja a bőrünket, s az izzadság meg a por kimarja. Évek múltak el azóta, s nincs az az idő, amely meg tudná szépíteni az ilyen munkában töltött napokat.

Megint csak igaz, azóta sok minden megváltozott már. Elég csak emlékezetben végigjárnom utcánk házait. Azon a soron egyetlenegy ikerablakos ház volt. Ebben a második szomszédunk, egy nyugdíjas vasutas házaspár lakott. Nagy sárga sarokház, szép nagy ablakkal, pumpás kúttal, virágoskerttel. Sokat hordtam esténként a tejet ebbe a házba, s nyáron mindig virágos volt a kert. A többi házon régi típusú kis ablakok, s én sokáig nem is tudtam, mit is jelent: ikerablak.

Ma már több a kőkerítés, több házat átalakítottak, kikövezték az udvarokat, mindegyikben van villany, rádió, kerékpár és néhol pumpás kút is. Sokat jelent az is, hogy negyven-ötven méterre kiépült a kövesút, a gyerekek egy része, nagyobb része az elemi után tovább tanul. Az a fejlődés valahogy mégsem hat eléggé megnyugtatóan, lehetne jóval gyorsabb is, nagyobb iramban átfoghatna szélesebb köröket is. Ha ide lehet írni, egy általános frázist, amely mégis igaz megállapításnak tűnik: főleg a szubjektív tényezőkön múlik, hogy nem gyorsabb az iram.

Persze a város nemcsak ez.

Sőt egyre inkább nem ez. Az iparosítás ide vonzza a fiatal mérnököket és technikusokat, az utóbbi években megnövekedett az orvosok és tanügyi munkások száma. A város központjában és a Tiszaparton épült emeletes házakban főleg ők kaptak lakást. Sajnos a jelenlétük valahogy mintha nem érződne a város kulturális és társadalmi életén.

És hol szórakoznak az emberek?

Két mozi s egy kávéház. A moziban rossz filmek, a kávéházban rossz és végtelenül hangos zene. Az emberek otthon maradnak, vagy barátaik társaságában nézik a televíziós műsort. A szkupstina elnöke mesélte valamelyik éjjel eléggé leverten, hogy néha ki szokott menni a hatodik kerületbe, oda, ahol a gyerekkorát töltötte, s egyre többet gondolkozik azon, miért ilyen az életszintje azoknak az embereknek, akikkel ő együtt gyerekeskedett. Töri a fejét, kénytelen rá. Ember, lát és érez, nem maradhat közömbös.

Fiától elveszik a gyerekek a játékpisztolyt, és mikor az anyja kéri vissza, ezt a választ kapja: ti elég gazdagok vagytok, vegyetek másikat.

Kik ezek a gyerekek?

Éjszaka. A Royal füstös, lármás termében ülünk. Az elnök meséli, hogy találkozott velük. Elképesztő körülmények között élnek. Iszákos, veszekedős szülők, csavargó, otthontalan gyerekek... Sírni tudna az ember, ahogy hallgatja. De mindez mit ér? S ezen túl mit tehetünk. Mit tehetnénk?

Ülünk az éjszakában.

Régi emlékek elevenednek fel. Hány éve is, hogy együtt tanárokodtunk? Kemény, egyenes jellem volt. Kertelés nélkül mindenkinek szemébe mondta a véleményét. Ezért nem is szerették sokan. Máig ilyen maradt. Ma is sokan nem szeretik, nem ismerik. Kemény, tudja, hogy másként nem megy. Így is nehezen, de mégis: felépül a híd, a cukorgyár, tejgyár, kendergyár, tésztagyár, új lakóépületek.

Nem lehet, ~~nem~~ is kell bizonyítani, hogy mi ebből az ő érdeme. De nyugtalanító, hogy a környezete, vagyis ennek egy része tévesen ítéli meg a munkáját. Sok téves, káros maradi nézettel, felfogással kellett szembeszállnia, leszámolnia. Mennyire sikerült? Milyen mértékben gyűjtött maga köré tehetséges fiatalokat, és milyen mértékben csinálta ezt inkább egyedül? Tudás, gyakorlat, intelligencia dolga ez is.

De csak az-e?

Vagy mégiscsak igaz, hogy lehet valaki bármilyen művelt és tehetséges, hiába minden képesség és szorgalom, nem tud az ember teljesen kiugrani a környezetéből, nem tudja egészen levetkőzni azokat a szokásokat és nézeteket, amelyeknek hatása, érvényesülése ellen maga is küzd. Feledhetetlen élmények, tartós felismerések fűznek ehhez a városhoz, rostjába, szövetébe nőttek bele, s most egy évtizede, hogy kívülről nézem a várost s vele együtt életemnek itt töltött idejét is. Ezért mostani, újabb benyomásaim, élményeim talán tárgyilagossabbak, függetlenebbek lehetnének, de ugyanakkor állandóan kísért a veszély: röpké impressziók, véletlenszerű látogatások, végeredményben tehát mégiscsak felszínes helyzetképek alapján kialakíthat-e tárgyilagos véleményt magának az ember?

Más vidékiekkel együtt például szidhatnám a zentaiakat, a zentai illetékeseket, mert mióta a híd felépült és élénkebb a vasúti forgalom, rendszerint nagyon sokat kell várakozni a villanytelepi sorompónál. Itt felüljáró kellene, de mikor lesz a zentaiaknak annyi pénze, hogy erre is jusson, mikor sok fontosabb, a zentaiak számára sürgősebb szükséglet kielégítésére sem telik.

Nem telik, s ezt az emberek, a helybeliek és a vidékiek egyaránt nemigen tudják megérteni.

Az emberek nincsenek beavatva a dolgok intézésébe, jobban mondva — s most megint régi ismereteim alapján állítom ezt — nem is akarják, hogy beavassák őket, talán nincs meg a bizalmuk, inkább túrják a földet látástól vakulásig. Hihetetlen ez az ösztön vagy belső kényszer, amely az embert napokig lépdelteti az eke után. Nem nyolc órát dolgoznak, és este már fáradtak, nincs kedvük, erejük konferenciára járni. És nyilván ez csak egyetlen ok, talán nem is legfontosabb a sok közül. De az mégiscsak áll, hogy így, lényegében (magukat) kizárva a döntések megvitatásának és meghozásának folyamatából, nem is lehetnek sok megértéssel és bizalommal a döntések iránt.

Nem is nagyon izgatják őket ezek az ügyek. Az úthálózat, telefon, vízvezeték, parkosítás, moziműsor, a húsarak kérdéseivel sem sokat törődnek. Más igények, más életforma. Csak az adó ne legyen túl magas. És mindenki a maga módján jár el: az egyik kitaníttatja a gyerekeit, a másik a tanyáról bekerül a városba, házat, földet vesz, a harmadik tisztességes polgári életmódot biztosít magának: fürdőszobát rendezett be. A következő vett egy nagy öreg házat, s azt hozta rendbe.

Róla elég sokat beszéltek.

Egy időben lova sem volt, néhány hold juttatott földet kapott a réten, közel a kanálishoz; konyhakertészetet rendezett be. Aztán bekerült az egyik termelőszövetkezetbe. Alighanem elnök volt itt, s amikor kilépett a szövetkezetből, akkor vette valahogy a házat. Itt az udvarban is szép konyhakertésze volt, öntözte, már kora tavasszal gyönyörű karalábét, káposztát, paprikát vitt a piacra. (Szinte biztos, hogy semmi alapja sem volt a mesének, itt-ott mégis hallani lehetett, hogy a szövetkezet tönkrement, egy-két ember meg talpra állt.) Lelkesedni tudott az ember, ha látta ezt a kertet. Öntözéssel kis területen is mire képes a szorgalom! „Nézze”, mesélte egyszer az ágyások között állva, „én bizony nem állok ki vasárnap délután sem az utcára beszélgetni vagy nézelődni, találok itt mindig tennivilót.”

Bizonyosan igaza volt.

Szorgalmat, türelmet, tudást, kockázatvállalást követel ez a munka, s aki ettől nem fél, az megkapja a jutalmat. Kora tavasszal szép főzélékfélével megjelenni a piacon, ez már előre garantálja a pénzügyi sikert is. Igaz ugyan, hogy a piaci helyzet mai ingadozása sokszor veszélyezteti a kilátásban levő, a tervezett nyereséget. S megtörténhet, hogy igen rövid időn belül nem a káposztatermesztés, hanem a disznóhizlalás lesz a kifizetődőbb. Ilyenkor aztán gyorsan kellene átállni, de ha valaki jól berendezkedett melegágyakkal, öntözőberendezésekkel, szerszámmal, akkor bajos úgy átváltani, hogy ne fizessen rá.

A kockázat megvan, s aki meri vállalni, az nagyon jól is járhat. De fordítva is történhet.

Így aztán nincs kizárva, hogy egy-egy termelő a piaci helyzet hatására többet kap az árujáért, mint a benne rejlő munka értéke, mert az egy-egy vállalkozással járó kockázatot is megfizeti, elismeri a piac.

Jó ez?

Érdekes, ilyenek vagyunk, ha találkozunk valamilyen jelenséggel, amelynek természetszerűleg vannak esetleg negatív megnyilvánulási

formái vagy következményei is, mindjárt feltesszük a kérdést: jó-e, kell-e ez? S még különösebb, hogy rendszerint minden elmélyültség nélkül, egyszerűen elmarasztaló lesz a véleményünk.

Az adminisztratív időszakban hiányzott a kezdeményezés, a vállalkozási kedv a termelőszövetkezetek munkájában, millió kifogás érte ezért az ilyen munkát, s most, hogy lehetőség nyílt az egyéni vállalkozásokra, igazságos, illetve célszerű és hasznos lenne-e, ha megint csak a kifogások felsorakoztatásáig jutnánk el?

Tisztázott dolgok ezek, nincs mit vitatkozni rajtuk, talán csak a következő kérdés maradna: milyen módon lehetne biztosítani az embereknek, hogy legalább megközelítőleg egyenlő alapról rajtoljanak, hogy a vállalkozás megkezdésénél az egyes emberek lehetőségei között ne legyenek a sikert vagy sikertelenséget eleve meghatározó és feltelező különbségek.

Hány tehetséges gyerek végzi el az elemi iskolát (vagy talán csak valamelyik osztályát), és nincs módjában tovább tanulni — anket nélkül is állíthatjuk, hogy nem kicsi a számuk. Ugyanakkor fordított előjelű jelenségeket is láthatunk elégszer. Jómódú szülők gyerekei nyolc-kilenc évig lézengenek az egyetemen. Sőt néha olyan idevágó megjegyzést is hall az ember, amit ép ésszel alig tud felérni. Az egyik orvos lánya a gimnázium után szeretett volna egyetemre menni, az apja azonban nem engedte. A városban azt mesélték róla, hogy kerekken kimondta: az ő lányának nincs szüksége arra, hogy egyetemre járjon, mert az apja mindig keresni fog annyit, hogy abból a lánya is gondtalanul megél.

Állítólag nem egy analfabéta ember mondta ezt, hanem egy doktor, aki mögött hosszú évek élettapasztalata áll, aki a közhiedelem szerint nemcsak családjára, de tágabb környezetére is kedvező hatást gyakorol.

A határtalan önelégültséget jelképezné ez a kijelentés, vagy egyszerűen a munka lebecsülése, megvetése érződne belőle?

Majdnem hasonlóan, de mégis más formában jelentkezett ugyan ez a felfogás azoknál a szülőknél is, akik valósággal kényszerítették tizenhat éves lányukat, hogy ne folytassa a gimnáziumot, hanem menjen férjhez egy egyetemet végzett fiatalemberhez. A szülők most boldogok lehetnek, lányuk valóban nem nélkülöz, telik, amire kell. S még megkérdezheti valaki: tehet arról egy szülő, hogy az ő képzeletében a biztosított anyagi jólét jelenti a jól sikerült házasságot?

A városból Subotica, Novi Sad és Bánát felé kövesutak futnak, jó a vasúti összeköttetés is, a rádió és televízió napról napra több ember világát kapcsolja be a tágabb térségek fölött hullámzó szellemi áramlatokba. Egyre könnyebb elutazni, s egyre több család ismerkedik meg a képernyőn át a világ más-más részein kialakuló kultúrákkal. Mit jelent, mit segít ez a zentaiaknak? A statisztika sosem elég megbízható, különösen erre a kérdésre nem tudnak valamirevaló feleletet adni. Az idő, a jövővé évek adják majd meg erre a kérdésre is a választ, csak érteni kell a megfejtéséhez.

Érteni kell, s akkor talán nem is kell sokáig várni rá.

Az idő, mondjuk, de mennyit, hány évet értünk ilyenkor? Tizenhárom éve, hogy érettségiztem. Emlékszem egyik barátomra, gimna-

zista koromban sokat voltunk együtt, nagybátyjának malma volt a háború előtt, aztán, úgy mondtuk, elvették tőle. „Mit ért, hogy éveken át dolgozott, takarékoskodott, mit ért, hogy ő nem kártyázta, nem itta el a pénzét, mint a testvére?” kérdezte barátom, s ebben a kérdésben meg az én ki nem mondott válaszomban benne volt az akkori állásfoglalásunk is.

Mondom, sok időt töltöttünk együtt, és sehogy sem tudom megfejteni magamban, miért arra az egy-két élményre, mondatra, beszélgetésre emlékszem, ami éppen megmaradt, miért éppen ezek nem hulltak ki az emlékezetemből. Egy nyáron, ez is a háború után történt, cséplőgéphez ment dolgozni. A rész kiadásán aztán összekülönböztek a géptulajdonossal. Később elmesélte ezt, s úgy rémlik, hogy a hangjából megéreztem, ez az összeütközés talán döntő fordulat volt az életében. Saját bőrén érezte meg, mit takar a *tőkés* fogalma.

Nem beszélünk erről akkor, egyszerűen a búzáról volt szó, a részről, amivel ki akarták játszani. Hosszadalmas lenne levezetni, hogy alakult át ez a barátom, mi minden játszott közre, hogy az lett, olyan világnézetű és meggyőződésű ember, amilyen ma is; ma jó gyárigazgató, és jó kommunista. Egyenes, becsületes ember.

Végeredményben ez vonatkozik a szkupstinai elnökre is.

Emlékszem tanárkodásunk éveire. Akkori elképzeléseink szerint ő volt a második eszményinek hitt kommunista, akivel találkoztam. Elsőnek a munkaakción volt parancsnokomat tartottam. Ízig-vérig becsületes ember volt, ha kellett, tudott szigorú is lenni, de egyszer sem vettem észre, hogy bárkivel is igazságtalan lett volna. A második, az elnök hirtelenebb embernek látszik, még kevésbé nézi el az igazságtalanságot, megalkuvás nélkül harcol az elveiért, néha a gorombaságtól sem riad vissza. S nincs kizárva, hogy más eszközökkel, kerülő úton simán és könnyebben elérné a célját. De jobban szereti az egyenes utat. Nem tudom pontosan, hány kommunista volt abban a tantestületben, de kit mérhetnék hozzá...

Majd megírják ezeknek az éveknél a történetét is, valahova bekerül az is, hogy mettől meddig, ki milyen intézménynek, szervezetnek, fórumnak volt a vezetője, napszámosa, s lesz talán, aki elkönyveli azt is, kinek milyen eredményes volt a munkája. És ez most nem demagógia, de mégis úgy érzem, hogy azok, akik öten vagy hatan élnek egy szobában, nem kapnak majd helyet, elismerést sehol.

Vannak ilyenek is.

S a teher, amit viselnek, aránytalanul súlyosabb a rendelkezésükre álló anyagi javaknál. Vannak ilyen emberek. Ha sokszor nem is tudunk róluk, életükről, itt vannak köztünk, ha saját hibájukból csúsztak is le nagyon mélyre, de a gyerekeik milyen eséllyel rajtolnak! Mikor következik be a teljes kiegyenlítődés, melyik lesz az a nemzedék, amelynek a gyerekei már valóban nem a szüleik különböző vagyoni, anyagi helyzetétől, de tehetségüktől, szorgalmuktól és hajlamuktól függően lépnek ipari, mezőgazdasági vagy értelmiségi pályára?

A kérdést meg lehet fogalmazni, kedvünk szerint intézhetjük is, akihez akarjuk, de milyen alapon várjuk mástól a választ?

És kitől függ, elméletben és gyakorlatban, hogy milyen választ kapunk? Kérdések, melyekre az élmények, emlékek, felismerések és

összefüggések nem tudnak megfelelni, inkább csak felszínre hozzák őket.

És kérdés, mire mennénk a felelettel. Vagy még inkább: mire mennének vele azok, akikre vonatkozik?

Dr. Svetozar Stojanović írta nemrég:

„Mint ismeretes, a mi ideológiánk kimondottan anti-elit irányzatú. Az anyagi helyzetet illetően mégis minden társadalmi rétegben kialakult egy éles különbség az elit és egy nagyobb számú ember között, akik igen keveset kapnak a munkájukért, néha még az úgynevezett életminimumot sem. Könnyen bizonyítható, hogy nem az én vagy más valaki fikciója. A névleges fizetéskülönbségekkel nálunk gyakran ösztönösen vagy tudatosan is leplezik a valóságos, sokkal nagyobb különbségeket. A szakszervezeti szövetség rámutatott, hogy az újraelosztásnak egész rendszere van: lakás, közétkeztetés, napközik, nyaralók, internátusok, honoráriumok, napidíjak a hazai és külföldi utazásokra, a K—15 jegy, reprezentációs alap, társadalmi autó stb. Mindezt a közepes és magas keresetű emberek használják és nem a legalacsonyabb fizetésűek.”

Mondjam, hogy én is így gondolom?

Mondjam, hogy örülök, amikor látom: új ház épül a környéken, hány új nagy ablak, üvegezett folyosó, vaskapu, vízvezeték a lakásban? Mondhatom, hiszen nagy dolog ez, de mégsem egészen megnyugtató. Nemcsak azért, mert ilyenkor, erre járva eszembe jut a családi okokból öngyilkos lett ismerősöm... hogy szeretett hegedülni, hogy mondta, nem bánja, akárhogy lesz is, akárhogy megszorul is, de a hegedűjét el nem adja soha... eszembe jut a külföldön maradt kubikos, aztán az utcánkból egy erős fiatalember, aki húszéves korában a hivatásos tűzoltóságig vitte. Nem lehet nem látni azt sem, hogy vannak még itt a soron apró ablakos házak, sötét, kilátástalan szobák...

Most láttam egy filmet: Jacopetti: „Kutyaélet”. Rettenetes! Felelünk az ilyesmire azt szokták mondani: mi még összetehetjük a kezünket.

Persze ezt azért mégse! Ezzel nem jutnánk messzire.